

EMELKEDÉS ÉS LEALACSONYODÁS

CANNES MÁSIK ARCA

Egy filmfesztiválon van egyszer a fesztivál maga, a benne részvevő versenyfilmekkel és — akárcsak az élet minden más területén — van egyéb. Gyakran előfordul, hogy az egyéb érdekesebb, mint az állítólagos lényeg, amely-

hez viszonyítva az „egyéb” kategória értelmet nyer. Az idei cannesi fesztivállal kapcsolatban — mint említettem legutóbb — igazságtalan volna ezt állítani. De azért a versenyfilmeken túli egyében is van olyan érde-

kesség, amely figyelmet érdemel. Ráadásul a versenyfilmek közül is országszerte, sőt, világszerte leginkább csak arról az ót—hatrólesett szó, amely meghatározta a fesztivált. A lényeg kiemelése természetesen fontos — némely részlet nem említése viszont olykor a lényeg torzulását is eredményezi. Nos, az alábbiakban néhány ilyen részlet következik a Cannes 1970. összképehez.

A PARADICSOM MOST

Az „egyéb”-ben is megpróbálok némi fontossági sorrendet tartani.

Stanislawa Celinska — Andrzej Wajda: *Tájkép csata után* című filmjének főszerepében

Florinda Bolkan és Gian Maria Volonté — Elio Petri: *Nyomozás egy minden gyanún felüli személyiség ügyében* című filmjének főszereplői

A mexicói Raul Kamffer: *Mictlan* című filmjének egyik jelenetében Silvia Li és Sergio Klainer

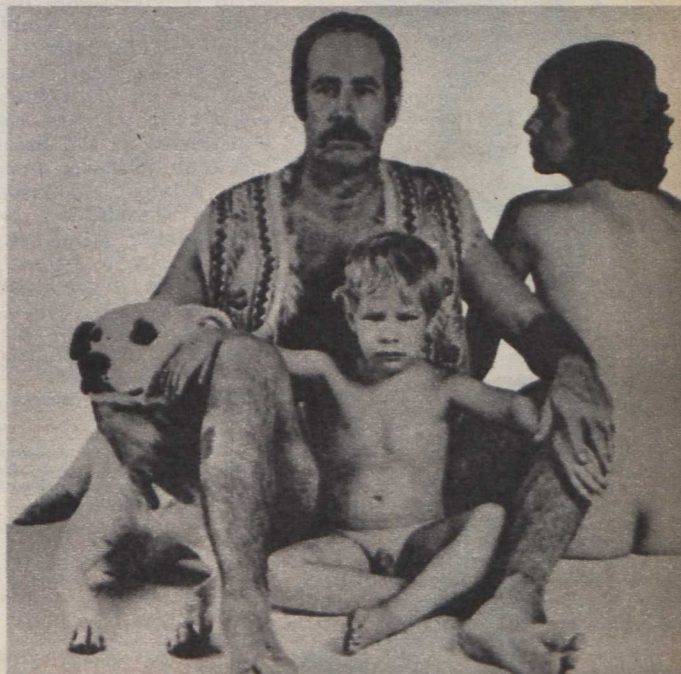
ni. Legelőbbis talán a fejlett kapitalista országok ifjúságának lázadásáról, amely ma mindennütt téma — a filmben is. Legutóbb a *Woodstock* című amerikai dokumentum (vagy mi?) kapcsán, amely a gigantikus hippi-találkozókról készült — érintettem a kérdést, de más oldalról. Láttam Cannesban egész sor filmet, amely meszeszemenően elgondolkoztat ebben a témakörben. Például láttam *A Paradicsom most* címen a New York-i Living Theatre utolsó európai előadását filmszalagra rögzítve (S. Rochlin angol rendező kapta lencsevégre s készített róla technikai okokból csaknem használhatatlan filmet.) A szétesett színház művészei, az alapító Julian Beck vezetésével ott is voltak Cannesban és bizonyos kísérleteket is tettek nagyobb figyelem felkeltésére. Azután láttam a Kritikusok hetének vetítése keretében a *Jég* című, dokumentum hatású (de nem dokumentum) filmet az amerikai fiatalok anar-

chista jellegű mozgalmaról, a *Right on!* című dokumentumot (Herbert Danska nagyon jóindulatú naív, „dalos” tiltakozása a faji megkülönböztetés ellen). Merőben más jellegű alkotásokat is itt említek, mert alapgondolatom vonatkozásában ide sorolhatók. Például Godard zavaros műve, a *Keleti szél* és Agnes Varda új műve, az *Oroszlánok szerelme*. Sőt, a brazil Ruy Guerra műve is, az *Édes vadászok*, a forradalom romantikába hajló megfogalmazásával.

Más-más hangnemben

mindebből együttvéve is az derül ki, amit az ember a fejlett kapitalista országokban járva-keelve, beszélgetve tapasztal: indulat, más-akarás bőven van az itt élő fiatalok — és nemcsak fiatalok — lényében, gondolkodásában, sőt magatartásában. Ez a más-akarás, ez a készség a lázadásra azonban leverően támponttalan, össze-vissza, kaotikus, ebben a formájában forradalminak nem nevezhető. Kemény tapasztalatainkkal helyvel-közvel nevetségesnek is mondhatnánk korunk

A kanadai Allan King: *Egy házaspár* című filmjének egyik jelenete

Marty Feldman — James Clark: Minden házban kéne lenni egynek című sexi-horror filmjének főszereplője

eszméinek ezt a kakofóniáját —, ha a kérdés nem volna nagyon komoly. (Hogy mennyire az, mutatta például a *Strawberry statement* — teljesen szabad fordításban *Eper és vér* — című, méltán díjazott Stuart Hagman film meghökkenítő záró része a sztrájkoló főiskolások brutális szétveréséről.)

**„LE MINDENNEL,
AMI KORLÁTOZ!”**

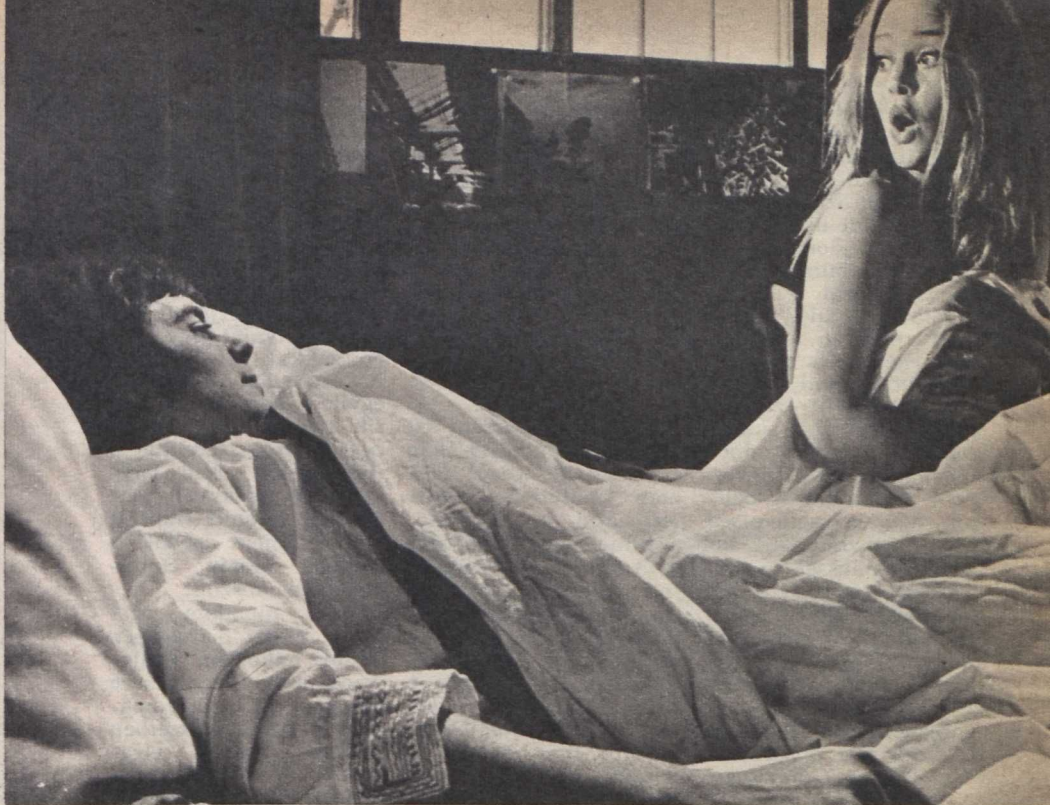
Valamennyi említett film elemzése túlmenne az itt nyíló lehetőségeken. Maradok a *Paradicsom most-nál*. A Living Theatre derék és lázadó művészeinek harsány jelszavaival és magatar-

tásával kétségkívül sikerül először is „elképesztie a polgárt” (ez azonban igencsak kevésbé korszerű program 1960—70-ben) és bizonyos sokkhatásokkal sikerül fellelkesítenie fiatalok újabb és újabb csoportjait. De mire?! — ez a kérdés. Mert ugye nem kell mondani, hogy nekünk is nagyon rokonszenves az Élő Színház több jelszava, amelyet sajátos előadásuk közben viszatérően ismétlgetnek. Mindenekelőtt a „Le a háborúval!”, „Le a vietnami háborúval!” és néhány hasonló. A „Le a rendőrséggel!”, „Le minden-
nel, ami korlátoz!” — bővebb kifejtést igényel-

Chantal Renaud, a kanadai Denis Héroux: A kezdeményezés című sexi-filmjének főszerepében

Leigh Taylor-Young és Jane Asher — Robert Ellis Miller: *Gyermeklánccfü* című filmjének főszereplői

ne, ebbe most nem megyek bele. Mibe torkollik azonban a dolog? „Le a ruhákkal! Le a ruhákkal!” No jó. Maguk a művészek is levelezik többé-kevésbé a keveset, ami addig rajtuk volt és hipnózisra emlékeztető hatásukkal eléri, hogy a javarészt fiatalokból álló közönség több tagja is pucérra vetkőzik. A legfőbb hiba nem is itt van. Hanem ott, hogy a gyűlekezetben az a közérzet uralkodik el, mintha csakugyan valami nagyszabású, forradalmi tettet hajtottak volna végre. És megnyugosznak.

Michael Wadleigh: *Woodstock* című filmjének egyik jelenete

Holott sajnos nem csináltak az égvilágon semmit.

Agnes Varda fanyarkodó, humorkodó lázadó (időnként vietnami dokumentum-képekkel szabdalva) azt csinálják, hogy hárman — két fiú és egy lány — általában egyazon széles ágyban fekszenek. Már elnézést a pestiesen csengő kérdésért, de mást nem tudok hozzáfűzni: és akkor mi van?! Godard lázadóiról egyszerűen nem tudom megmondani, mit csinálnak — meggyőződésem, hogy Godard sem. Három éve Pesaróban alkalmam volt személyesen meggyőződni róla, hogy Godard és köre immár nem lázad, hanem pózol. Ez

a film (*Keleti szél*) is erről győz meg.

A film, mint a művészetek közül egy, végül is azt tükrözi, ami van — meg ami nincs. Nem mondom újdonságot: a fejlett kapitalista országok lázadásai — és a belőlük fakadó filmek nagy részében fellelhető egy egészséges negáció, mert ez az, ami van. De nem lehet fel szándék, irány, határozott akarás, mert ez az, ami nincs. Új anarchiának nevezhető leginkább a belőlük sugárzó szellemiség, hol maoizmussal, hol guevaraizmussal, nihilizmussal, szabad szerelemmel és egyéb összekapkodott elemekkel motiválva. Semmi jogunk, hogy biggyeszszünk minderre, vagy gúnyolódjunk felette (a Godard féle pozörködésen lehet). Lehetősége-

inkhez képest azon kell lenni, hogy a nyugat legjobb művészei — itt most csak erről beszélve — mielőbb rádöbbenjenek: így legjobban szándékú törekvéseiknek is kevés a tényleges társadalmi haszna.

HOLLYWOOD ES TÜLSZÉLES KÖRNYEKE

Egyik pályatársam azt játszotta tudósításában a fesztivál vége felé, hogy hátulról kezdte osztogatni a „díjakat”, a filmek egy része bányagűségének csökkenő sorrendjében. Az én ilyen listámon támadhatatlanul vezet Otto Preminger izéje (sem a mű, sem az alkotás, sem a film szó nem stimmel ide): *Mondá, hogy szeretsz, Junie Moon*. A felszólított Junie Moon

(Liza Minnelli játssza, aki civilben Judi Garlandnak, az „Óz” hajdani kedves kis hősnőjének leánya) mondja is, de akkor már késő. Aki-nek mondja, kileheli a lelkét abban a szent pillanatban, s a hűséges ember sírhantjáról hűséges kutyáját úgy kell erőszakkal elvonszolni. A szereplők közül az egyik epilepsziás, a másik béna, Junie Moont pedig első szerelme a film elején arcul lötytyintette sósavval. Azt hiszem, valamit sikerült érzékeltetnem ebből a filmből, amely Hollywoodban készült.

Mért mondom ezt? Nem csak önmagáért. Sajnos, miközben Hollywood azért szerencsére haldokol, jó hagyományai a filmművészetben egészen másutt virágoznak — rossz hagyományai átültetődnek éppen oda, ahol a legnagyobb kárt teszik: a harmadik világ filmjeibe. Azoknak az országoknak a filmművészetéről, amelyek az elmúlt évtizedekben jelentkeztek először a maguk naív, európai ember számára gyakran vontatott, de tiszta alkotásaival — lekopóban van a naivitás. A helyét a fejlett technikával párhuzamosan, korszerű művészi effektusok helyett, rutin és hollywoodizmus foglalja el. Ez érződött helyel-közzel még Dél-Amerika egyes produkcióin is (az általam eddig ismertek mentesek maradtak ettől a káros befolyástól). Brazília is csak egyes alkotásokban

Louise Turcot — a kanadai Denis Héroux: A kezdeményezés című sexi-filmjének egyik főszereplője

Frank Grimes És Carole André — az olasz Franco Brusati: *Harlem tulipánjai* című filmjének főszereplői

őrzi sajátos, erőteljes, feszültséggel tele kifejezési rendszerét. Az *Angyalok palotája*, Walter Hugo Khouri filmje például értékes szatirai ideát dob oda a bestsellerkedés jobb üzletének. Az izraeli *Almodozó* is a könnymosolyos semmitmondás szenderítő műfajába tartozik (rendezője Dan Wolman) és nem mondhatok sokkal jobbat Tunézia versenyfilmjéről sem, amelynek a címe *Egyszerű történet*, a lényege érzélgős történet, a rendezője Abdel Tif Ben Ammar.

KÜZNAPI DOLGOK A FRANCIA FILM- MŰVÉSZETRŐL

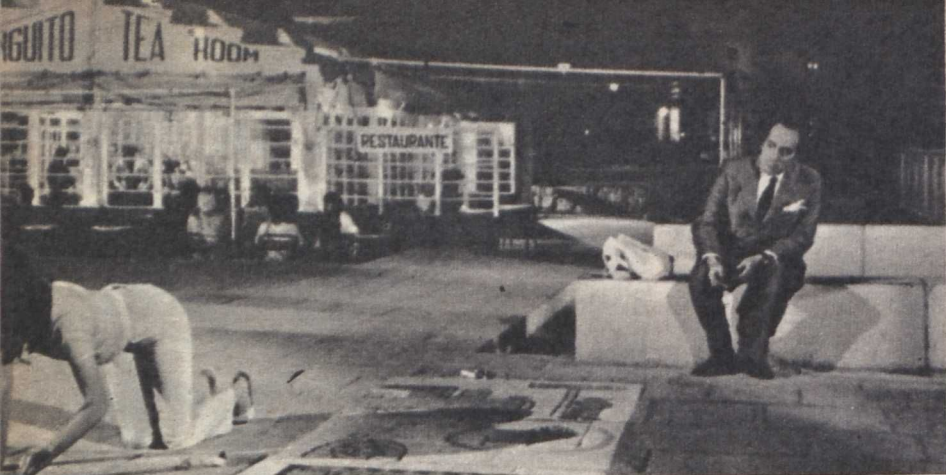
És itt néhány szót kell szólni olyan mindenben, a filmművészetben is eredendően fejlett és kimagasló hagyományokkal rendelkező ország dolgáról, mint Franciaország — lévén a tuniszi film közvetlenül nem Hollywood, hanem a szembülső szomszéd hatása alatt. Sajnos a régi nagy hagyományok is, az újabbak is pillanatnyilag odavannak a francia filmművészetben (Godard-ról szoltam már). A bányászati versenyben igencsak megszorogtatná Junie Moon-t a franciáknak nem is egy filmje. Raoul Coutard művét a *Hoa Binh*-et nem is itt kellene említeni, hanem a politikai szemérmertlenségek között. Szégyenletes dolog Vietnam témájáról napjainkban ilyen „Szeres-

Danielle Ouimet, *A kezdeményezés* című filmben

sük egymást gyerekek” Piccolival, Gérard Larhangvételő blöfföt készíteni. Itt van azután a nyitányként bemutatott *Orgel gróf bálja* (rendező Marc Allégret) a maga semmitmondásával és az egészet megkoronázóan Claude Sautet nagy dérrrel-durrall beharangozott filmje, a *Az élet dolgai*, Romy Schneiderrel, Michel

Piccolival, Gérard Larhangvételő és legalább tíz liternyi denaturált könnyel. Talán el sem hiszik majd, a film arról szól, hogy egy férfi megcsalja a feleségét, de habozik, hogy végtére is helyesen teszi-e ezt. Annyira habozik, hogy a végén személyi használatú gépkocsijával nekimegy egy kamionnak (szenzációs a

Laly Soldevila és José Luis Lopez Vasquez — Luis G. Berlanga:
Eljen a menyasszony című filmjének főszereplői

baleset fotografálása). Szerintem a film tanulsága: szigorítsák meg a KRESZ-t, módjával éljünk szekszuális életet és fogyasszunk több pemetefű-cukorkát. Mind ez az *Egy férfi — egy nő* stílusában és gyenge utánzatként.

Várjuk már, várjuk, az új francia csodákat. Elég régen. Remélhetően nem sokáig. Némi halvány reményt nyújtott e tekintetben Michel Drach filmje, az *Eliz, vagy az igazi élet*, a kimagasló színésznővel Marie-José Nat-tal és Mohamed Chouikh algériai színésszel a főszerepben. A film az algériai-francia konfliktus legforróbb időszakában játszódik és őszintén az emberséges, az igaz oldalon áll.

MEGJEGYZÉSEK A „BYZANTIUM”-DÍJHoz

Legutóbbi hagyományhoz híven a cannesi fesztivál keretében folyt szekszi-és porno-fesztiválhoz is fűzők még egyet és mást.

Ekkora szekszi-felvonulás (ügynevezett sex-filmről beszélek) azt hiszem nem volt még soha sehol — mivelhogy ennyi szekszi sem készült még soha. A Cannesban egyáltalán jelen volt mintegy háromszáz filmből körülbelül ötven tartozott ennek a műfajnak különböző ágazataiba. Mert az is van neki — éppen erről szölok majd. („Byzantium” néven a „Show Business” külön díjat is meghirdetett az idén a legjobb szekszinek.)

Azt hiszem, a szekszi az a műfaj, ahová a mozizás nyugaton napjainkban legeredményesebben menekül a tévé elől. Egyéb tényezők mellett alighanem ez a szekszi hallatlan felívelésének egyik magyarázata.

A műfajba természetesen sok minden befér a közönség közönséges átejtésétől a tényleges pornográfiáig. Nekem a legellenszenvesebb itt is az a film, amelyet magamban „képmutató szekszi”-nek kereszteltem. Azt

hiszem, bizonyos adókedvezményi és hasonló szempontok is közrejátszanak abban, hogy egyes szeksziket ilyen-olyan tanmesének álcáznak (főleg az angolok, amerikaiak, németek, de olykor a skandinávok is jeleskednek ebben), hol az ifjúság védelmét, hol a házasság óvását és más efféle imitálva célként. Erről persze szó sincs —, de jól hangzik.

Ugyanide sorolódik bennem a horror-film, a grand guignol „modernizált” szekszi változata. A legfortelmesebb volt ebben a műfajban egy amerikai produkció (Dr. Blake szeksz-szék-ruma), ahol a megvadult főhős abban leli örömet, hogy kihörpinti áldozatai vérvészletét.

Gondolom, ezekkel a kiegészítésekkel valamivel teljesebb a kép az idei cannesi filmfesztiválról, amely a *filmművészet* örvendetes emelkedéséről és a *filmkészítés* sajnálatos lealacsonyodásáról egyaránt számot adott.

RAJK ANDRÁS